

ספר משלי פרק ג פסוקים א-ו

- (א) בְּנֵי תוֹרָתִי אֶל תִּשְׁכַּח וּמִצְוֹתַי יִצַר לְבָבְךָ:
 (ב) כִּי אֶרְךָ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ:
 (ג) חֶסֶד וְאֱמֶת אֶל יַעֲזֹבֶךָ קִשְׁרִים עַל גְּרָגְלוֹתֶיךָ כְּתָבָם עַל לוּחַ לְבָבְךָ:
 (ד) וּמִצָּא חֵן וְשִׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:
 (ה) בְּטַח אֶל יְדוֹד בְּכָל לְבָבְךָ וְאֶל בֵּינְתֶךָ אֶל תִּשְׁעֶן:
 (ו) בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ וְהוּא יִישֵׁר אַרְחֹתֶיךָ:

כתב סופר על בראשית פרק כז פסוק כח

במדרש [רבה סו, ד] ויתן לך מטל השמים ומשמני הארץ, מטל השמים זה המן ומשמני הארץ זה השלו. עיין בפנים. וצריך להבין הא לא היו המן ושלו רק לשעתם במדבר ולא לעולמים, ואיך ברך את יעקב בכרכה שאינה מתקיימת ולא היה רק לעת הצורך? ונ"ל ע"פ מה ששמעתי מפה קדוש אאמ"ו זצ"ל בש"ס מגילה [יח]. לא הווי ידעו רבנן מאי השלך על ה' יהבך, עד דאתא ההוא טייע' ואמר טול יהבך ושדי אגמלאי, ופירש ז"ל דרבנן לא ידעו איך ובמה יפרנסו עצמם, והם בטוחים בד' אבל אין יכולין להבין מאין יבא עזרם, והרבה עשו כר"ש בר יוחאי ולא עלתה בידם, ואין סומכין על הנס, והיינו לא ידעו שלא יכלו להבין מאי השלך על ה' יהבך, באיזה אופן ימצאו פרנסתם כשלא יעסקו כלל במו"מ, אלא הקב"ה מזמין לכל עוסק בתורה זבולון העוסק במסחר ומפרנס אותו ומחזיק על ידו. והיינו עד דאתא ההוא טייעא ואמר טול יהבך כל מה שאתה חפץ השלך על גמלאי ואני אפרנס אותך, אלו דברי זצוק"ל וש"י, [עיין חידושי מגילה שם]:

והנה כל זה כשאין כולם עוסקים בתורה ומפרנסים זה את זה כיששכר וזבולון, אבל כשכולם קדושים, מקדשים זמנים לה' לבדו, במה יתפרנסו. ומורגל בפי העולם הלצה נאה בפסוק [שמות יא, כט] מי יתן והיו כל עם ה' נביאים, אם יהיו כולם נביאים מי יתן. אלא דאמרו ז"ל [ברכות לה:]: כשעושים רצונו של מקום ועמדו זרים ורעו צאנכם, האומות יהיו לנו לעבדים, ויהיו כל עם ד' בבחינת יששכר, והם האומות יעסקו בצרכינו בעולם הזה. ואז כל ישראל בבחינת אוכלי המן שיהיה מוכן לפנייהם בלי עמל ויגיעה. וזהו הברכה שבירך יצחק ליעקב, ברכה לדורות יוצאי חלציו וזרעו אחריו, ויתן לך מטל השמים וכו' זהו המן, היינו דוגמת ברכת המן, אלא שזה דבר שא"א אלא כשיעבדוך עמים וכו', ועמדו זרים וכו', אז תהיה ברכה זו כנ"ל:

שו"ת מהרי"ל החדשות סימן יד

שאלה זו מר' גומפרחכט לאחיו מהרי"ל.

איך הפשט ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקינו עמהם, כי פשיטא שנותן שכר טוב אל הבוטחים בשמו כדאמ' רבותינו (ב"ק לח, ב) אין הקב"ה

מקפח שכר כל בריה ובריה.
תשובה.

הא לך הפשט, לשון הרוקח ז"ל ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת הנה שכרם אתך מועל הבוטחים כך באמת ובלב שלם. ואנו מבקשים שיתן לבוטחים בלב נאמן שכר טוב בזה ולבא. וכמדומה שכוונתו כך, שנזכה שאנו מתפללין שיזכו לשתי שולחנות והיינו שכר טוב, על זה מוסיף ויבטחו בכך יודעי שמך כו'.

פירושי סידור התפילה לרוקח על הצדיקים

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת הנה שכרו אתך, שכל הבוטח כך באמת ובלב שלם, ואנו מבקשים שיתן לבוטחים בו בלב נאמן שכר טוב בזה ולבא.

ספר אורחות צדיקים שער השמחה

אך הדרך שישמח האדם בחלקו, שיקבל בשמחה הרע כמו הטוב, הדרך הזו מתחלקת לכמה דרכים: האחת – צריך גדר גדול שיבטח באלהים, השניה – האמונה, השלישית – השכל, הרביעית – ההסתפקות. אמר החכם: כל אדם צריך גדר וסעד וסמך כדי שיתקיימו מעשיו הטובים. ומהו הגדר? זהו הבטחון שבוטח תמיד באלהים, יתברך, כמו שנאמר (תהלים נה כג): "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך". ומהו גדר הבטחון? איזה דבר מביא שיבטח האדם באלהים? זוהי האמונה! מתוך שמאמין כבורא, שכל הצלחתו בעולם הזו ובעולם הבא הכל הוא ממנו ואין אחר זולתו, נותן לבו לאהבה אותו בכל לבו.

ומהו גדר האמונה? איזה דבר מביא אדם לידי אמונה שלמה? הוא שלא יתנועע מדבר רע, שיקבל כל הבא עליו בשמחה. וזה דומה לעבד שמכיר אדוניו, שהוא נדיב ורחמן ומשלם לעושי רצונו ושליחותו שכר גדול, ובעד שיכביד על משרתיו עבודה קשה הוא מטיב להם טובות גדולות, ומגדלם ומנשאם, ויהיו אנשי עצתו, ואוכלים על שולחנו, ומרכיבם במרכבת המשנה אשר לו, ומפקידם על ארצו. אין ספק, שזה העבד היודע ומכיר זאת באדוניו שיעזוב כל מה שבעולם ויעשה רצון אדוניו בשמחה, ואף אם העבודה קשה עליו מאד, בזכרו הטובה אשר תגיע אליו בגלל העבודה הזאת. אבל העבד הרואה שאדוניו מקפח שכר עבדיו, וידע בלבו שאדוניו כילי, וטרחו יותר גדול משכרו, אין זה העבד טורח לאדוניו כי אם בעצבון – כן הוא הענין הזה. המאמין אמונה שלמה ביוצרו, שהוא מטיב ומרחם יותר מכל מרחם ושהוא דיין אמת, וכל מה שעושה לו הכל הוא לטובתו וליתן לו שכר גדול על כל מה שסובל לשמו הגדול, ועל כל העבודה והשירות שיעשה לשם שמים ישיג לו נעימות גדולה בעולם הנעים, כענין שמצינו בנבוכדנצר, עבור שפסע שלוש פסיעות לכבוד האל, יתברך, זכה לגדולה וכבוד (סנהדרין צו א), וכענין שמצינו בעשו, עבור שנזהר בכבוד אביו זכה לגדולה בעולם

הזה, הוא וזרעו אחריו, וכן רבים. אין ספק, בהיות אדם מאמין בכל זה בלב שלם, ודאי ישמח בכל דיני השם, יתברך, כי מי לא ישמח כשנוטלים ממנו פרוטות נחשת ונותנים לו תמורתן ככר זהב?

שו"ת הר צבי אורח חיים א סימן א

...אבל הב"ח מתרץ קושית הב"י על הטור הנז' בלישנא אחרינא, וז"ל: ומ"ש ואחר פרשת החטאת לא יאמר יהי רצון, משום דהאמירה היא במקום הקרבה ושמא אינו מחויב חטאת, הו"ל כאילו מביא חולין בעזרה, אבל בקריאה בלא יהי רצון הו"ל כקורא בתורה מה שאין כן כשאומר יהי רצון דהו"ל כאילו הקריבה. עכ"ל הב"ח. ולע"ד יש לי הרהורי דברים בדבריו, שאומר דהאמירה היא במקום הקרבה. לכאורה מה שמזכיר כאן אמירה כוונתו על אמירת הי"ר, ובאמת עיקר ההקרבה חשיבה אמירת הפרשה, אבל אמירת הי"ר שנאמרת אחרי קריאת הפרשה פשוט שאין זה אלא תפלה על קריאת הפרשה שתתקבל כקרבן. וא"כ קשה קצת לשונו, דהאמירה היא במקום הקרבן. וע"כ צ"ל דהב"ח הכי קאמר, שהאמירה גורמת שקריאת הפרשה תהא במקום קרבן, אבל לא שאמירת הי"ר עצמו היא הקרבה. ולפי"ז עדיין חסר ביאור, דהרי בגמרא מבואר דבקריאת הפרשה מעלה עלינו כאילו הקרבנו קרבן ולא נזכר שיאמר יהי רצון גם כן, ומכיון שהטור אומר שיאמר פרשת חטאת, עדיין קושית הב"י קיימת, מה בכך שיאמר הי"ר אחר קריאת הפרשה, ואם חושש משום דהוי כחולין בעזרה מה זה תלוי באמירת הי"ר שלאחרי קריאת הפרשה מכיון שההקרבה חשיבה קריאת הפרשה ולא אמירת היהי רצון.

ובטרם שאכנס ליישובי אקדים מה שנמצא בספרים, שמדרכי ההשגחה העליונה שכשהצדיק מתפלל על דבר שלפי דעתו הוא טוב לו, הקב"ה עושה רצונו וממלא בקשתו ואעפ"י שיצמח לו רעה מזה. ומעין זה מצינו בדוד מלך ישראל שביקש מהקב"ה "בחנני ונסני" אעפ"י שהיה גלוי וידוע להבורא יתברך שאינו כדאי לו וכמה צער נצטער אותו צדיק ע"ז, מ"מ נתמלא רצונו, וכמבואר בסנהדרין (דף קז ע"א).

וכן ראיתי מפרשים הפסוק "רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם", דלכאורה הוא כפל לשון, שמכיון שהוא עושה רצונם מה מקרא חסר שצריך לומר עוד "ואת שועתם ישמע ויושיעם", ופירשו המפרשים דהכי קאמר, "רצון יראיו יעשה" מה שהם רוצים ואח"כ רואים שזה להם לצרה מה שביקשו וצועקים ע"ז, אפילו הכי "ישמע ויושיעם" מדבר זה שהם בעצמם בקשו מקודם. וממילא מבואר בזה דברי הב"ח שיקרא פרשת חטאת ואם חטא מכפרת ואם לא חטא הו"ל כקורא בתורה, אבל אם יאמר יהי רצון כאילו הקריב והרי הוא מתפלל שיהא חשוב כאילו הקריב ואם לא חטא ומקבלים תפילתו הרי נענש משום חולין בעזרה שהרי התפלל שיהא כאילו הקריב קרבן.

ראש השנה דף יז עמוד ב

אילפי ואמרי לה אילפא רמי כתיב [שמות לד] ורב חסד וכתוב ואמת?! בתחלה ואמת ולבסוף ורב חסד [רש"י ד"ה ולבסוף: כשרואה שאין העולם מתקיים בדין].

פני יהושע מסכת ראש השנה דף יז עמוד ב

בגמרא רב הונא רמי כתיב צדיק ה' כו' בתחלה צדיק ולבסוף חסיד ונראה לי לפרש דבתחלה צדיק היינו בראש השנה שאינו נכנס לפנים משורת הדין כדאיתא לעיל במימרא דר' כרוספדאי אמר ר' יוחנן ומה שאמר ולבסוף חסיד היינו ביוה"כ שמטה כלפי חסד והיינו מטעמא דפרישית לעיל ולפי"ז אתי שפיר טובא הא דאמרינן בסמוך אילפי ואמרי לה אילפא רמי כתיב ורב חסד וכתוב ואמת בתחלה ורב חסד ולבסוף ואמת אבל למאי לכאורה יש לתמוה דהא בקרא איפכא כתיב בתחלה ורב חסד ולבסוף ואמת אבל למאי דפרישית אתי שפיר דודאי כך היא המדה הנוהגת לדורות בתחלה ואמת היינו בראש השנה ולבסוף ורב חסד היינו ביוה"כ משא"כ באותו שעה שאמר הקב"ה למשה סדר הי"ג מדות אותו זמן היה ביוה"כ עצמו שאמר לו הקב"ה שע"י הזכרת הי"ג מדות הללו מוחל להם הקב"ה על עון העגל ולכך הוקבע אותו יום ליום מחילה לדורות והשתא אתי שפיר דבאותו זמן עצמו נתקיים מדת ורב חסד קודם ואמת כן נראה לי נכון ודו"ק היטב